

Sprogets og fortællingernes betydning i de pædagogiske fagmiljøer

Af Søren Aahus, pædagogisk antropolog

Vil I have en kultur i jeres institution, der understøtter udvikling af barnets kompetencer og positive selvbillede, og samtidig udvider jeres egne faglige handlemuligheder?

Læs her, hvordan det er muligt ved blot at ændre i jeres sprogbrug og fortællinger om det enkelte barn.

I ved det godt:

Vores sprog og fortællinger skaber virkelighed. Hvis barnets mangler og fejl ofte fremhæves, er det også med de briller omgivelserne ser på barnet og barnet ser sig selv. Det fastlåser barnet i en bestemt rolle og kan hindre barnet i at udvikle sig.

Gå på feltarbejde i din egen institution og undersøg de fortællinger I laver eller hører om barnet:

- **Hvordan tales der til og om barnet?** Er I anvisende eller irettesættende? Er det i et positivt eller negativt sprogbrug? Er det med anerkendende nysgerrighed eller irritation?
- **Hvad fremhæves sprogligt om barnet?** Er det den positive eller negative adfærd?
- **Hvor tales der om barnet?** I garderoben, på stuen eller andre steder, hvor der er børn eller forældre til stede? I uformelle sammenhænge, så som til pauser? I formelle sammenhænge, så som personale- og stuemøder, netværksmøder eller andre fora?
- **Hvem tales med om barnet?** Tætte eller perifere kolleger, forældre, leder eller andre samarbejdspartnere?
- **Hvorfor tales der om barnet?** Hvad er hensigten? Lufter frustration? Være nysgerrig og undersøgende? Søge råd og vejledning? Sladder?

En god rettesnor for italesættelse af et barn og dets adfærd er, at sætte sig i barnets eller dets forældre sted og spørge sig selv:

"Hvordan vil jeg gerne selv tales til og om, hvor skal det foregå, hvem skal være tilstede, og med hvilken hensigt?"

Det handler dybest set om etik.

Hvis et barn skal have mulighed for at ændre en u hensigtsmæssig adfærd, skal du:

- **Være anvisende, når du ønsker at barnet skal ændre adfærd.** Fortæl hvad du ser og hvad du gerne vil have at barnet gør i stedet. Se det som en hjælp til barnet, og husk at hjælpen ofte skal gentages.
- **Være opmærksom på dit sprogbrug.** Er ordene negativt eller positivt ladet?
- **Fortælle de gode historier om barnet i uformelle sammenhænge.** Det er ikke for at se bort fra problemerne, men de gode historier er med til at give et nuanceret billede af barnet.
- **Beskrive barnet nuanceret, når du fortæller om det i formelle sammenhænge.** Hvilke kompetencer har barnet og hvad skal det øve sig på. Vær i begge tilfælde konkret og beskriv hvad du ser. Lav teser om barnets adfærd frem for fortolkninger: "Gad vide om Kasper reagerer som han gør fordi...."
- **Være bevidst om, hvorfor du taler om barnet.** Det er ok, at have brug for at lufter sine frustrationer over en fraværende positiv udvikling hos barnet, men tal med din leder bag lukkede døre, frem for til kollegerne i pausen.

Fortællinger om børn sker også skriftligt, når vi laver skriftlig dokumentation, interne handleplaner og beskrivelser af barnet til eksterne samarbejdspartnere. Fordi det står på skrift, er der stor fare for at fortællingen bliver den endegyldige sandhed – den kan fastholde barnet i en rolle, som det ikke har mulighed for at bryde ud af. Hvis vi forudsætter, at vi som mennesker bliver til i samspillet med vores omgivelser, har barnet har mulighed for at ændre social strategi og hermed adfærd, alt efter i hvilken kontekst barnet bevæger sig i. Og konteksten inkluderer også os, som fagpersoner. Hvis barnet skal have mulighed for at erhverve sig nye kompetencer, må vi som fagprofessionelle også være nysgerrige på de strategier, som barnet anvender.

Du kan booste din nysgerrighed på barnet og skabe nye handlemuligheder for barnet og dig selv ved at have opmærksomhed på konteksten i dine beskrivelser.

I dine observationer skal du ganske enkelt beskrive:

- **Hvem** er tilstede i situationen (og hermed; hvem er ikke)
- **Hvad** sker der helt præcist (hvem gør og siger hvad, og hvordan reagerer den anden/de andre)?
- **Hvor** foregår det (fysiske rammer; på stuen i garderoben, på legelpladsen, på en tur)?
- **Hvornår** foregår det (er barnet alene, sammen med andre børn eller voksne, er det i planlagte aktiviteter eller i fri leg)?

På denne måde skaber du fakta frem for fortolkninger og du får som fagperson langt flere pædagogiske handlemuligheder.

Med fakta får du også langt nemmere ved fremsætte teser og lave konkrete i handleplaner – og det er også langt mere værdifuldt at evaluere på fakta frem for tolkninger.

Negativt sprogbrug kan være et tegn på forråelse

Vi er forrået, når vi bliver tiltagende rå, kyniske og brutale i vores tanker og handlinger – når vi taler nedsættende til og om andre. Har vi alle ikke hørt sætningerne: *"Han gør det bare for at få opmærksomhed"*, *"Han skal ikke vinde over mig"* og *"Hun gør det bevidst"*?

Negative forestillingsbilleder om børn og/eller deres forældre legitimerer onde handlinger

Årsagen til forråelsen kan blandt andet findes i vores afmagt. Når vi ikke slår til eller befinder os i svære etiske dilemmaer i forhold til blandt andet børn, forældre, ledelse og i de politikker vi arbejder indenfor. Gennem forråelsen tager vi magt over situationen og beskytter os selv mod de hårde belastninger. Konsekvensen er at vi holder op med at gøre de mennesker, som har brug for vores hjælp, godt og i stedet gør dem ondt. Og vi værner os til det.

En anden måde er tage magt over situationen på, er at bruge vores faglighed. Vi må stædigt holde fast i nysgerrigheden og de faglige refleksioner sammen med kollegerne, og dermed undersøge, hvordan vi bedst muligt hjælper dem, som har brug for vores hjælp. Vi skal turde indrømme at vi ikke slår til, bede vores kolleger og leder om hjælp, og ikke mindst turde bringe os selv i spil.